

FREDENSBORG
KOMMUNE

OPLEVELSESRUTER SLOT, BY OG HISTORIE

Gå på opdagelse i slotsbyens unikke historie.
Find fortællinger om byens steder og store
personligheder, når ruterne fører dig gennem byen.

FREDENSBORG
DEN GRØNNE SLOTSBY

ÉN KOMMUNE – FEM UNIKKE STEDER

• FREDENSBORG • HUMLEBÆK • NIVÅ • KOKKEDAL • LANDET

Velkommen

Oplevelsesruterne er en del af byudviklingsprojektet Den Grønne Slotsby. Ruterne leder forbi bymidtens mange historiske og karakterfulde bygninger, gader og landskaber.

De skal synliggøre og binde byens aktivitets- og kulturtilbud sammen. Samtidig formidler ruterne udvalgte steders mere eller mindre kendte fortællinger for borgere, besøgende og turister.

God fornøjelse

Jagten på kongens dyr

Frederik IV elskede at lade sig underholde af blodige dyrekampe i slotshaven, mens han selv sad trygt og så på.

Til det formål havde han et menageri i slotshaven med bl.a. bjørne, ulve, rådyr, egern, fasaner og kaniner.

Spredt på oplevelsesruterne findes små plader, der er nedlagt i underlaget med dyrenes relief-fer på. Det er kongens dyr, der er undsluppet fra deres bure.

Børn og barnlige sjæle opfordres til at gå på opdagelse for at se, om de kan finde alle dyrene.

I

VIII

IV

IX

V

VI

Oversigtskort over Fredensborg

- Disse punkter har alle en historie, som du kan læse om her i folderen.
- Disse punkter er orienteringspunkter.

2. En Blomsterhave til Dronningen
3. Kongen som europas svigerfar
4. Et navn til børnenes bolcher
6. Byen som kejserligt gemmested
7. Fredensborg er Fredens Borg
8. Et Weertshuus til Kongens Gæster
9. En brudevals til Danmark
10. En benzintank for hestevogne
11. Dalen deler og samler byen
12. Kongens låsesmed på overdrevet
13. Zachariae gav byen strøm
14. 323 vandhaner og kongeligt skyl
15. Byens arrest, domhus og fængsel
17. Kirkeledshus er det ældste
18. Den kongelige jagtgård Østrup
21. Et hus til kongens chalup
22. Sørudderne har flest vaskerier
23. Landskabet tiltrækker kunstnere
24. Utzon bygger nyt i Slotsbyen
25. Marken blev krofatters pension

2 En Blomsterhave til Dronningen

Denne lille park blev oprindeligt indrettet i 1921, efter at den i mange år havde henligget som græsareal, hvorpå omrejsende cirkusser kunne slå sig ned, og hvor byens heste græssede. Området havde allerede tidligt fået navnet "Trekanten" pga. sin udformning.

I 2004 fik det nu forældede anlæg et ansigtsløft og skiftede navn til

Dronning Margrethe indvier parken i 2004. Bag hende ses monumentet, der beretter om slottet som fredens borg.

Fotograf ukendt.

Dronning Ingrid's Anlæg. Parken blev et mindeanlæg for den nyligt afdøde enkedronning, der havde boet fast på Fredensborg Slot. Ændringen skete efter opfordring fra borgerne.

3 Kongen som europas svigerfar

Christian IX tilbragte alle sine somre på Fredensborg Slot. Her samlede han sine børn, svigerbørn og børnebørn, der kom rejsende hjem fra alle egne af Europa, hvor de var giftet ind i magtfulde kongehuse.

På den måde blev Fredensborg det storpolitiske centrum i Europa hver sommer. Tiden kaldes for "Kejserdagene" efter svigersønnen zar Alexander III.

Kongefamilien holdt sig ikke på slottet, men færdedes rundt i byen og gik på visitter. Her besøger de kongelig skuespiller Olaf Poulsen på Slots-gade 4.

Fotograf: Olaf Poulsen o. 1890.

4 Et navn til børnenes bolcher

Zar Alexander III elskede at besøge Fredensborg hver sommer. Her kunne han nemlig gå frit rundt uden at frygte at blive udsat for et attentat som hjemme i Rusland.

Han var meget glad for børn og de kongelige prinser og prinsesser yndede at lege med deres onkel, som ikke var bange for at lave narrestreger med selveste kongen.

En historie fortæller, at zaren også forkælede de børn, der boede i byen, med at give dem sukkerklumper, fra bageren på hjørnet af Lille Torv.

En dag ville han købe flere og sagde "bolche, bolche" som på russisk betyder "flere, flere". Og sådan fik bolchet efter sigende sit navn.

6 Byen som kejserligt gemmested

"Jeg ville sætte pris på at eje sådan rigtig for mig selv et hus og en grund i dette Fredensborg, der er blevet mig så kært," erklærede den russiske Zar Alexander d. 3 ved et taffel i september 1885.

Og sådan gik det til, at zaren købte det hus, der havde navnet Svalereden, og som stadig ligger lige ved siden af slotshaven.

Svalereden tog hurtigt navn efter sin prominente ejer og har siden heddet Kejserens Villa.

Fotograf: Christian Linde o. 1900.

Efter sigende sov han kun i huset en enkel nat og brugte det derefter til at holde teselskaber. Ejendommen blev i zarfamiliens eje indtil hans hustru kejserinde Dagmar døde i 1928.

7 Fredensborg er Fredens Borg

Gennem mere end 10 år havde Danmark ligget i krig mod Sverige i det der kendes som Store Nordiske Krig. I 1720 blev der endelig sluttet fred. Som kompensation for at fraskrive sig retten til Skåne, fik Frederik IV en ikke uanseelig sum penge. De blev brugt på at opføre et nyt lyst- og jagtslot, hvor den gamle gård Østrup havde ligget.

Slottet blev indviet i 1722 fik navnet Fredensborg til minde om den ny-

Slotshaven har altid været et yndet udflugtsmål som en integreret del af byen.

Foto: Chr. Linde o. 1900.

ligt indgåede fred. I mange år lå slottet langt væk fra den nærmeste nabo, for kongen ønskede, at han kunne opholde sig på slottet uden for meget postyr.

Det lod sig dog ikke gøre i praksis, og lige så stille voksede slotsbyen frem omkring tilkørselsvejen.

8 Et Weertshuus til Kongens Gæster

Lige før man når slottet, ligger der en gammel Kro på Slotsgade. Her har den ligget siden 1723.

Kongen ønskede at kunne trække sig helt tilbage på Fredensborg. Derfor blev det hurtigt tydeligt, at man var nødt til at opføre en kro med rejsestald uden for slottet, så kongens gæster havde et

sted at overnatte, når de skulle i audiens hos majestæten. Store Kro, som kroen hedder, blev på den måde det første hus i den nye slotsby og har siden spillet en central rolle i byens sociale liv med afholdelse af fester og foreningsmøder og som biograf og teater. Den nuværende bygning er opført i 1936.

9 En brudevals til Danmark

Kongefamiliens tilstedeværelse i Fredensborg har gennem tiden trukket mange kunstnere til byen, der med sin skønne natur og ro har inspireret dem til at skabe nogle af Danmarks mest kendte værker.

Én af disse kunstnere var den verdensberømte August Bournonville, der boede på Slotsgade 9. Her skrev han balletten Et Folkesagn. Den fandt han inspirationen til på sine mange spadsereture i slotshaven, hvor han fornemmede hvordan elverne svævede mellem træerne.

I Bournonvilles hjem færdedes også mange andre kunstnere, bl.a. komponisten N. W. Gade, der skrev musikken til netop Et Folkesagn og uropførte den i Bournonvilles stue.

På den måde blev den danske brudevals, der stammer fra Et Folkesagn, spillet i Fredensborg for første gang.

Det er stadig en tradition i dag, at brudeparret danser deres første dans til netop denne musik på deres bryllupsdag mens gæsterne slår ring om parret.

10 En benzintank for hestevogne

Den markante bygning på Slotsgade 11 er slottets gamle havremagasin. Det blev bygget i 1757 af den kendte arkitekt Laurids de Thurah for at sikre forsyningen af havre og vand til de heste, der transportererede slottets gæster. Bygningen kunne rumme 2000 tønder korn, så den er opført af

Havremagasinet i 1945. Fotograf: ukendt.

kraftigt tømmer og med solide mure. Senere blev huset anvendt til frøproduktion og har senest været brugt til at opbevare slotshavens gamle stensulpturer samt til udstillinger af forskellige billedhuggeres værker.

11 Dalen deler og samler byen

Slottet og byen ligger på kanten af et langt dalstrøg. Centralt i Fredensborg skærer Langedam sig gennem byen som et grønt åndehul.

Sammen med Bagerdammen og en række andre damme, der nu er fyldt op, udgjorde de et sumpom-

Byens børn står på skøjter på Langedam.

Fotograf: Chr. Linde o. 1900

råde før slottet blev bygget. Senere har dammen fungeret som fiskedam, branddam og yndet legested for byens børn, der stod på skøjter på dammen hver vinter.

12 Kongens låsesmed på overdrevet

På Bagerstræde 6 blev det første beboelseshus i Fredensborg opført i 1734. Nogle år senere flyttede den unge smed Andreas Hammer fra Asminderød ind. Han var især dygtig til at fremstille dørlåse og hans hovedbeskæftigelse var slottets låse.

Derfor bad enkedronning Juliane Marie ham om at fremstille en lås med nummerskrive til kongens kammer. På den måde kunne man se, om nogen havde været inde hos ham om natten. Kongens underskrift var nemlig meget brugbar, hvis nogen ønskede at gennemføre reformer. Da kongen på det tidspunkt var den sindssyge Christian VII, følte hun sig ikke sikker på, at han ikke

Christian VII skulle vogtes med en speciel lås fra smeden på Bagerstræde 6.

Louis-Michel van Loo

kunne overtales til at sætte sin underskrift på noget han ikke forstod. Låsen sidder stadig i kammerdøren på slottet.

13 Zachariae gav byen strøm

I 1898 flyttede den driftige grosserer Francis Zachariae til Fredensborg. Hos ham samledes byens spidser og kulturelite til overdådige fester og store udflugter.

Zachariae var drivkraften bag at få elektricitet til byen, og den 28. oktober 1917 blev byen oplyst af elektrisk lys for første gang. Det blev selvfølgelig fejret med en stor fest.

Billedet er fra en anden festlig lejlighed, hvor Zachariae (øverst) ses sammen med Einar Holbøll, der nogle år senere opfandt julemærket.

Fotograf: ubekendt o. 1902

14 323 vandhaner og kongeligt skyl

På byens højeste punkt ligger vandtårnet fra 1906. Den unge blikkenslagermester Peter Poulsen, der havde værksted på Jernbanegade, fik opgaven med at lægge rør til byens 323 vandhaner. Tårnet kunne levere ca. 26.000 liter vand i timen og man anslog, at byen havde et behov på under halvdelen.

Året efter skulle slottet renoveres og i den forbindelse blev der også lagt rør dertil, ligesom kongen fik installeret toiletet med skyl - en stor luksus.

Peter Poulsen tog i øvrigt senere initiativ til traditionen med at opstille et offentligt juletræ i byen.

Vandtårnet. Fotograf: Fredensborg Arkiverne 2010

15 Byens arrest, domhus og fængsel

Ting- og arresthuset på Tinghusvej 13 blev opført i 1857. Huset blev opført fordi den lokale retsinstant skulle have hovedsæde i Fredensborg. Her blev lovovertrædere både afhørt, dømt og fængslet.

Arresten var i funktion til 1919 og under besættelsestiden, mens den lokale politistation lå her frem til 1998. Arresten står stadig med sine celler.

Ting- og arresthuset er tegnet af Niels Sigfred Nebelong, som er en vigtig repræsentant for den tidlige historicisme i Danmark.

Fotograf ubekendt o. 1878

17 Kirkeledshus er det ældste

Kirkeledshuset, der ligger på det yderste hjørne af slotshaven, er byens ældste hus. Det har ligget her længe før slottet blev opført. Man kan med sikkerhed spore huset til 1678, hvor det lå ved kirkeledet. De

første fæstere skulle passe på, at kirkeledet var lukket, så løsgående kreaturer ikke kunne vandre ind på kongens marker og æde hans korn. Det menes, at den nuværende bygning er den oprindelige fra 1678.

18 Den kongelige jagtgård Østrup

Omtrent hvor porten ind til Fredensborg Slot står i dag, lå der i 1500-tallet en gård ved navn Østrup.

Christian V købte den gamle fæstegård i 1678. Især hans søn Frederik IV var glad for at kunne trække sig tilbage til Østrup, når hoffelivet på Frederiksborg Slot i Hillerød blev for overvældende.

Han nød at bruge gården til jagt i de store skove og det bakkede overdrev.

For at passe til kongens behov blev den slidte gård ombygget og udbygget flere gange, før den til sidst blev helt nedrevet for at give plads til Frederik IVs nye slot Fredensborg.

21 Et hus til kongens chalup

Skipperhuset set fra Esrum Sø.

Fotograf ubekendt o. 1911

Skipperhuset ved Esrum Sø blev bygget omkring 1725 til kongens chalup. De store porte gjorde det muligt for chaluppen at sejle direkte ind i huset. Mellem 1866 og 1954 blev bygningen brugt som va-

skeri for hoffet. I 1993 blev en stor restaurering af bygningerne færdiggjort. Beghuset blev samtidig indrettet til restaurant. I dag sejler to turbåde på Esrum Sø herfra.

22 Sørudderne har flest vaskerier

I omkring 250 år fra midten af 1700-tallet var størstedelen af den lille landsby Sørup indbyggere beskæftigede med vaskeri og blegning af det bedre borgerskabs linned.

Da industrien var på sit højeste i midten af 1800-tallet, var 20 familier beskæftiget inden for vaskerierne. Erhvervet gik i arv fra generation

Byens børn står på skøjter på Lange-dam.

Fotograf: Chr. Linde o. 1900

til generation. At netop Sørup blev et knudepunkt i vaskeindustrien skyldtes søens rene ferskvand, at der var plads til blegning, den nemme adgang til brændsel samt afstanden til København.

23 Landskabet tiltrækker kunstnere

Fredensborg lå omgivet af store skove, Esrum Sø og den store slots-have. Derfor blev byen turistmål for mange kunstnere især i 1800-tallet, hvor der opstod en veritabel kunstnerkoloni i byen. Deres ophold i byen inspirerede dem til at skrive

eller male nogle af Danmarks mest kendte kunstværker, når de alene eller som mindre selskaber færdedes rundt i skovene, slotshaven eller tog på udflugt på søen. Det skønne landskab er stadig et af Fredensborgs store trækplastre i dag.

24 Utzon bygger nyt i Slotsbyen

Ti år før arkitekt Jørn Utzons opera i Sydney åbnede, tegnede han i 1963 de internationalt berømte huse i Fredensborg for Dansk Samvirke. På en bakkeskråning ligger de med udsigt til marker, golfbane og Esrum sø.

Bakkeskråningen bevirker, at selv om boligerne ligger tæt, får alle optimalt solindfald mens privatlivet respekteres. Terrasserne, som

Fredensborghusene af Jørn Utzon.

Fotograf Knud Rauff Nielsen 1977.

bebyggelsen også kaldes, består af 47 gårdhuse og 30 rækkehuse med tilhørende restaurant og center.

Danskere, der har boet en årrække i udlandet, har mulighed for at få en bolig her, når de vender hjem. Byggeriet blev fredet i 1987.

25 Marken blev krofatters pension

Villakvarteret langs Kronprinsessevej opstod i slutningen af 1800-tallet, da kromanden på Store Kro begyndte at sælge ud af den grund, der lå bag kroen.

Grunden havde kroen oprindelig fået af kongen for at kunne dyrke

grønsager og opdrætte slagtedyr til at bespise kroens gæster.

Hvis du går en tur ned ad vejen i dag, får du fornemmelsen af hvordan villakvartererne i byen så ud omkring 1900,

FREDESBORG
KOMMUNE

Fredensborg Kommune
Egevangen 3B
2980 Kokkedal
Tlf. 72 56 50 00
fredensborg@fredensborg.dk